

มัชฌิมาปฏิปาทากับการบริหารนโยบายสาธารณะไทย*

MAJJHIMAPATIPADA WITH THAI PUBLIC POLICY ADMINISTRATION

ภัททิยา ชาญชัยธานนท์

Pattiya Chanchaitanont

บริษัท สมาร์ทวันดีสทริบิวเตอร์ จำกัด

Smartone Distributor Co., Ltd.

Corresponding Author E-mail: virakan.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปาทาในกระบวนการบริหารนโยบายสาธารณะของประเทศไทย โดยเน้นการวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นแก่นสำคัญของมัชฌิมาปฏิปาทา องค์ประกอบของหลักธรรมนี้สามารถเชื่อมโยงกับกระบวนการกำหนดนโยบาย ได้แก่ การกำหนดปัญหา การตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินผล การศึกษาเสนอว่า การนำมัชฌิมาปฏิปาทามาประยุกต์ใช้จะช่วยสร้างความสมดุล ลดความสุดโต่ง และเสริมคุณธรรมในการบริหารนโยบาย ทั้งนี้ยังสามารถส่งเสริมหลักธรรมาภิบาล และสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: มัชฌิมาปฏิปาทา, นโยบายสาธารณะ, การบริหารภาครัฐ

Abstract

This academic article aimed to explore the application of the Buddhist principle of Majjhimapatipada (the Middle Way) in the administration of public policy in Thailand. The study focused on the Eightfold Noble Path as the core of the Middle Way and analyzed its relevance to key stages of the policy process, including problem identification, policy formulation, implementation, and evaluation. The findings suggest that integrating the Middle Way into public policy can enhance balance, reduce extremism, and

* Received March 13, 2025; Revised June 13, 2025; Accepted July 4, 2025

instill ethical governance. It also strengthens the foundation of good governance and promotes long-term public trust in government institutions.

Keywords: Majjhimapatipada, Public Policy, Public Administration

บทนำ

ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารนโยบายสาธารณะกลายเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ซับซ้อน การบริหารนโยบายจำเป็นต้องอาศัยหลักคิดที่มีความสมดุล และมีรากฐานทางจริยธรรมเพื่อป้องกันปัญหาความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งที่สะสมอย่างยาวนาน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021)

หลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือทางสายกลาง ซึ่งเป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา ถือเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในโลก โดยเฉพาะในด้านการบริหารและนโยบายสาธารณะ แนวคิดนี้เน้นการหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งสองข้าง และส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีปัญญาและความพอดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ “Good Governance” ที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความยั่งยืน (UNESCAP, 2009)

ที่ผ่านมา การบริหารนโยบายสาธารณะของไทยยังคงเผชิญกับปัญหาเรื่องการตัดสินใจที่เอนเอียงตามอำนาจหรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม และขาดการสร้างสมดุลในกระบวนการกำหนดนโยบาย ตัวอย่างเช่น การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมืองและชนบท หรือการดำเนินนโยบายที่เน้นผลตอบแทนระยะสั้นโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาว (World Bank, 2023) ปัญหาเหล่านี้อาจบรรเทาได้หากผู้นำนโยบายใช้หลักทางสายกลางเป็นกรอบคิด

นอกจากนี้ แนวคิดมัชฌิมาปฏิปทายังสามารถเชื่อมโยงกับแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีจริยธรรม หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย “พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน” นั้นมีรากฐานจากหลักมัชฌิมาปฏิปทาโดยตรง (Sufficiency Economy Philosophy, 2007) จึงเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการนำมาใช้กับการบริหารรัฐกิจ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้มัชฌิมาปฏิปทาในกระบวนการบริหารนโยบายสาธารณะของไทย โดยวิเคราะห์แนวคิดหลักทางพุทธศาสนา

เปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติจริงในระดับนโยบาย เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการวางแผน ดำเนินการ และประเมินผลนโยบายในอนาคตอย่างมีสมดุลและยั่งยืน

หลักมัชฌิมาปฏิปทา

ความหมายและองค์ประกอบตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง เป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในพระธรรมเทศนาครั้งแรก คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โดยทรงชี้แนะแนวทางการปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงทางสุดโต่งสองประการ คือ กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตกิลมถานุโยค (การทรมานตนเอง) ในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ ได้บันทึกพระพุทธดำรัสเกี่ยวกับมัชฌิมาปฏิปทาไว้ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ดังนี้

มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ภายหลังตรัสรู้ใหม่ ๆ โดยทรงเน้นว่า ผู้ปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์ไม่ควรหลงไปในทางที่ สุดสองด้าน กล่าวคือ 1. การแสวงหากามสุขอย่างลุ่มหลง และ 2. การทรมานตนเองด้วยความลำบาก ซึ่งทั้งสองแนวทางนี้พระองค์ทรงประสพมาก่อน และทรงพบว่าไม่ใช่หนทางนำไปสู่ความหลุดพ้น

พระองค์จึงทรงประกาศ “มัชฌิมาปฏิปทา” ว่าเป็นทางอันพอดีที่ไม่เอนเอียงไปสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง โดยใน ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ได้แสดงไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางสองอย่างที่บรรพชิตไม่ควรเสพ คือ การหมกมุ่นในกามสุข และการทรมานตนเองด้วยความทุกข์ ซึ่งไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์อันสูงสุด แต่มัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางที่ตถาคตตรัสรู้เอง ทำให้เกิดทัศนะ ความรู้ นำไปสู่ความสงบ การตรัสรู้ และนิพพาน” (ส.ปา. 14/1/1)

มัชฌิมาปฏิปทานี้ ได้ถูกจำแนกโดยตรงว่า คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ประกอบด้วย

1. สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) คือ การเข้าใจถูกต้องตามหลักธรรม ความรู้ที่ไม่บิดเบือน เช่น การเข้าใจเรื่องอริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) และกฎแห่งกรรม ในบริบทสมัยใหม่ สัมมาทิฐิ หมายถึง การมีวิจรณญาณ การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล ไม่หลงเชื่อโดยมโนภาพ เช่น การตัดสินใจเชิงนโยบายที่อยู่บนฐานของข้อมูลจริง ไม่ใช่อคติหรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม

2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) คือ ความคิด ความตั้งใจ หรือเจตนาที่บริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียน ไม่โลภ ไม่พยายาบาท เช่น ดำริเพื่อการเสียสละ และเพื่อสันติ ในแง่

การบริหาร คือ การวางแผนด้วยเมตตา ไม่ใช่เพื่อเอาเปรียบ เช่น การดำเนินนโยบายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองส่วนตน

3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) คือ การใช้วาจาที่จริง ไม่โกหก ไม่ส่อเสียด ไม่หยาบคาย ไม่เพ้อเจ้อ ในทางสังคมและการเมือง หมายถึง การสื่อสารที่โปร่งใส สร้างสรรค์ ไม่สร้างความแตกแยก เช่น การแถลงข่าวนโยบายอย่างตรงไปตรงมา

4. สัมมากรรมันตะ (การกระทำชอบ) คือ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดทางเพศ รวมถึงพฤติกรรมทางกายที่ไม่เบียดเบียน ในเชิงพฤติกรรมองค์กร คือ การดำเนินกิจกรรมหรือนโยบายโดยไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) คือ การประกอบอาชีพโดยสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ฉ้อโกง ไม่ค้าของผิดศีลธรรม ในภาครัฐหรือเอกชน หมายถึงการบริหารนโยบายเศรษฐกิจที่ส่งเสริมอาชีพสุจริต เช่น ส่งเสริมผู้ประกอบการท้องถิ่น ไม่สนับสนุนธุรกิจสีเทา

6. สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) คือ ความพยายามอย่างตั้งใจในทางธรรม 4 ประการ คือ เพียรละความชั่ว เพียรไม่ให้เกิดความชั่ว เพียรทำความดี และเพียรรักษาความดี ในการปฏิบัติงาน คือ การขยันแก้ไขปัญหอย่างต่อเนื่อง ไม่ท้อถอย เช่น การขจัดคอร์รัปชันด้วยมาตรการที่จริงจังและต่อเนื่อง

7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) คือ การระลึกอย่างมีสติอยู่กับปัจจุบัน รู้กาย รู้ใจ รู้ความคิดของตน ในชีวิตสมัยใหม่ หมายถึง การมีสติในการทำงาน การไม่ตัดสินใจด้วยอารมณ์ เช่น การประชุมที่ฟังกันอย่างมีสติ และไม่ด่วนตัดสินใจ

8. สัมมาสมาธิ (ตั้งใจมั่นชอบ) คือ สมาธิที่มั่นคง มีจิตแน่วแน่ ไม่วอกแวก ไม่หวั่นไหว โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมะ ในแง่ผู้นำหรือผู้บริหาร คือ การมีสมาธิในการทำงาน มีจุดยืน ไม่หวั่นไหวตามกระแส เช่น ผู้นำที่กล้าตัดสินใจเพื่อประโยชน์สาธารณะ แม้ต้องเผชิญแรงต้าน

ซึ่งองค์ธรรมทั้งแปดนี้เป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตและการฝึกอบรมจิตใจอย่างสมดุล โดยเริ่มต้นจากการปรับ “ทัศนะ” (Right View) ไปจนถึง “สมาธิ” (Right Concentration) โดยมีจุดหมายเพื่อความพ้นทุกข์ และสร้างภาวะจิตที่มั่นคงและไม่หวั่นไหว ซึ่งในพระอภิธรรมยังได้ขยายความมัชฌิมาปฏิปทาไว้อย่างลึกซึ้งว่าเป็น “หนทางสายกลางที่เกื้อหนุนให้เกิดการละความยึดมั่น” และ “สร้างปัญญาที่เป็นอริยะ” (อภิ.วิ. 35/507/292) มัชฌิมาปฏิปทาจึงมิใช่เพียงการประดับประดาประคองระหว่างสองสุดโต่งเท่านั้น

แต่เป็นระบบความคิดและการดำเนินชีวิตที่อิงหลักปัญญาและความพอดี ซึ่งสามารถขยายความจากแนวปฏิบัติส่วนบุคคลสู่ระดับสังคมและการบริหารรัฐกิจได้ หากถูกนำมาใช้ด้วยความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

สรุป มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า “ทางสายกลาง” หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิต หรือการปฏิบัติที่ไม่สุดโต่งไปในด้านใดด้านหนึ่ง โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน อัมมจักกัปวัตตนสูตร ว่าเป็นหนทางที่หลีกเลี่ยงทั้งสองสุดขั้ว คือ กามสุขัลลิกานุโยค การหมกมุ่นอยู่ในความสุขทางกาม อัตตakilมณานุโยค การทรมานตนให้ลำบากเกินไป พระองค์ทรงค้นพบว่า ทางสายกลางนี้เองคือหนทางที่นำไปสู่ การรู้แจ้ง ความสงบ และนิพพาน โดย มัชฌิมาปฏิปทา จำแนกโดยตรงเป็น “อริยมรรคมีองค์ 8” ได้แก่ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ มัชฌิมาปฏิปทาจึงมิใช่แค่การหลีกเลี่ยงความสุดโต่ง แต่เป็น หลักการใช้ชีวิตอย่างมีปัญญา สมดุล และมีจริยธรรม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับบุคคลและการบริหารสังคม เช่น การวางนโยบายอย่างไม่เอนเอียง และการดำรงชีวิตโดยไม่ยึดติดหรือปล่อยตัว

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารนโยบายสาธารณะ

การบริหารนโยบายสาธารณะในปัจจุบันมีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายประการ ซึ่งมีจุดเน้นที่แตกต่างกันไปตามบริบทและยุคสมัย ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีหลักที่สัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา ดังนี้

1. ทฤษฎีวัฏจักรนโยบาย (Policy Cycle Theory)

ทฤษฎีวัฏจักรนโยบาย (Policy Cycle Theory) เป็นแนวคิดพื้นฐานในวิชา นโยบายสาธารณะที่เสนอโดย Howlett และ Ramesh (2003) โดยเชื่อว่านโยบายสาธารณะสามารถวิเคราะห์ได้เป็นขั้นตอนที่มีโครงสร้างชัดเจน เรียงลำดับกันอย่างเป็นระบบคล้าย “วงจร” ที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง จุดเด่นของทฤษฎีนี้คือการช่วยให้เข้าใจกระบวนการที่ซับซ้อนของการกำหนดนโยบาย โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1.1 การกำหนดปัญหา (Problem Definition) ในขั้นตอนนี้ รัฐบาลหรือผู้กำหนดนโยบายต้องระบุว่า “ปัญหาอะไรที่สมควรได้รับการจัดการ” โดยต้องแยกแยะระหว่างปัญหส่วนตัวกับปัญหาสาธารณะ ซึ่งการรับรู้ปัญหานั้นได้รับอิทธิพลจากสื่อ

มวลชน กลุ่มผลประโยชน์ และเสียงของประชาชน ในบริบทไทย ปัญหาที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาลกลางหรือหน่วยงานระดับสูง มากกว่าการรับฟังจากประชาชนโดยตรง

1.2 การกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) เป็นขั้นตอนการออกแบบแนวทางหรือทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาที่ได้รับการระบุ เช่น การเสนอกฎหมาย มาตรการหรือโครงการต่าง ๆ โดยอาจมีการศึกษาผลกระทบ ข้อมูลวิจัย หรือการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในประเทศไทย ขั้นตอนนี้มักเกิดภายในหน่วยงานราชการหรือคณะทำงานเฉพาะกิจ โดยมีการมีส่วนร่วมจำกัด

1.3 การตัดสินใจเชิงนโยบาย (Policy Adoption) ขั้นตอนนี้คือการตัดสินใจเลือกทางเลือกนโยบายใดนโยบายหนึ่งให้มีผลบังคับใช้ ซึ่งอาจดำเนินการโดยฝ่ายบริหารฝ่ายนิติบัญญัติ หรือแม้แต่คณะรัฐมนตรี บริบทไทย จะเห็นได้ชัดในกระบวนการพิจารณางบประมาณหรือมติ ครม. ซึ่งสะท้อนการตัดสินใจเชิงนโยบายในระดับชาติ

1.4 การนำนโยบายไปใช้ (Policy Implementation) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแนวนโยบายให้เป็นการปฏิบัติจริง เช่น การออกกฎกระทรวง จัดสรรงบประมาณ จ้างบุคลากร หรือดำเนินโครงการ จุดอ่อนของไทย มักอยู่ที่ขั้นตอนนี้ เนื่องจากการบังคับใช้นโยบายขาดการกระจายอำนาจ ทำให้เกิดปัญหา “นโยบายบนกระดาษ” แต่ขาดผลในทางปฏิบัติจริง

1.5 การประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่านโยบายบรรลุเป้าหมายหรือไม่ เช่น มีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และเป็นธรรม โดยอาจใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพร่วมกัน ในประเทศไทย การประเมินผลมักเป็นแบบรายงานเอกสารเพื่อรายงานผู้บริหาร มากกว่าการสะท้อนผลลัพธ์จริง หรือเปิดเผยให้ประชาชนตรวจสอบ

สรุปทฤษฎีวิวัฒนาการนโยบายเป็นแนวคิดพื้นฐานที่อธิบายการทำนโยบายสาธารณะผ่าน 5 ขั้นตอนหลัก คือ การค้นพบปัญหา การหาทางแก้ไข การตัดสินใจเลือก การนำไปปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งเชื่อมต่อกันเป็นวงจรที่ไม่มีจุดจบ ความสำคัญของทฤษฎีนี้อยู่ที่การให้กรอบการคิดที่เป็นระบบ ช่วยให้เข้าใจว่าการสร้างนโยบายเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต่อเนื่อง ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งเดียวแล้วจบ แต่เป็นการทำงานที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้จะมีข้อจำกัดในแง่ของความเป็นจริงที่ซับซ้อนกว่านี้ แต่ทฤษฎีวิวัฒนาการนโยบายก็ยังคงเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์อย่างมากสำหรับการศึกษาวិเคราะห์ และการปฏิบัติงานด้านนโยบายสาธารณะ

2. ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory)

ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory) เป็นแนวคิดที่ริเริ่มโดย R. Edward Freeman ในปี ค.ศ. 1984 ซึ่งเน้นว่าในการบริหารองค์กร (รวมถึงการกำหนดนโยบายสาธารณะ) จำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่เพียงเฉพาะผู้มีอำนาจหรือผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง แนวคิดนี้มุ่งเน้นไปที่ “การบริหารความสัมพันธ์” ระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสมดุลและลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง (Freeman, 1984) ให้คำจำกัดความ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ว่า หมายถึง “บุคคลหรือกลุ่มที่สามารถส่งผลกระทบ หรือได้รับผลกระทบจากการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร” ซึ่งในบริบทของนโยบายสาธารณะนั้น หมายรวมถึงภาครัฐ ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานท้องถิ่น ภาคเอกชน ได้แก่ ธุรกิจ อุตสาหกรรม นักลงทุน ภาคประชาชน ได้แก่ ชุมชน องค์กรประชาสังคม นักวิชาการ และประชาชนทั่วไป และกลุ่มเปราะบางหรือผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ ชนกลุ่มน้อย ผู้พิการ ผู้มีรายได้น้อย

การประยุกต์ใช้ในนโยบายสาธารณะ ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าการบริหารนโยบายจะมีความชอบธรรม (Legitimacy) และยั่งยืน (Sustainability) มากขึ้น หากมีกระบวนการที่เปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของนโยบาย ได้แก่ การเปิดรับฟังความคิดเห็นผ่านเวทีสาธารณะ การมีคณะกรรมการร่วมจากหลายภาคส่วน การให้ภาคประชาชนตรวจสอบงบประมาณหรือการดำเนินนโยบาย การมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้างนี้สามารถช่วยลด “แรงต้านนโยบาย” ที่เกิดจากความไม่ไว้วางใจ และยังช่วยให้การออกแบบนโยบายตอบสนองต่อความเป็นจริงในระดับพื้นที่มากขึ้น

บริบทในประเทศไทย ในช่วงหลังมีความพยายามนำแนวคิด Stakeholder เข้ามาใช้มากขึ้น โดยเฉพาะในระดับนโยบาย เช่น การจัดทำร่างแผนพัฒนาประเทศ หรือแผนแม่บทตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่เปิดให้ภาคประชาชนและภาควิชาการมีบทบาทในการเสนอความคิดเห็น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัด การมีส่วนร่วมที่เป็นเพียงพิธีกรรม ขาดกลไกถ่วงดุลเชิงอำนาจ กลุ่มเปราะบางยังเข้าไม่ถึงพื้นที่ตัดสินใจนโยบาย ดังนั้น การประยุกต์ทฤษฎีนี้ในบริบทไทยจะต้องอาศัยการปรับโครงสร้าง และส่งเสริมวัฒนธรรมการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

สรุปทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory) เป็นแนวคิดที่เสนอว่า การบริหารและกำหนดนโยบายสาธารณะควรคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

หรือได้รับผลจากนโยบายนั้น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน หรือกลุ่มเปราะบาง แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้เกิด ความสมดุลของผลประโยชน์ และ เปิดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อสร้างความชอบธรรม ความโปร่งใส และลดความขัดแย้งในสังคม การนำทฤษฎีนี้ไปใช้ในการกำหนดนโยบายช่วยให้ภาครัฐสามารถออกแบบนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อย่างยั่งยืน

3. แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance Theory)

เป็นแนวคิดร่วมสมัยที่เน้นหลักการบริหารจัดการภาครัฐที่ยึดถือคุณธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ เพื่อให้การบริหารมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของประชาชน แนวคิดนี้ได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวางจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (UNESCAP) และ ธนาคารโลก (World Bank) โดยถือว่า “ธรรมาภิบาล” เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ

องค์ประกอบหลักของธรรมาภิบาลไว้ 8 ประการ ได้แก่ (UNESCAP, 2009)

1. การมีส่วนร่วม (Participation) ประชาชนมีโอกาสมิบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ เช่น การรับฟังความคิดเห็น
2. หลักนิติธรรม (Rule of Law) มีการใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม
3. ความโปร่งใส (Transparency) มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนเข้าถึงได้
4. ความรับผิดชอบ (Accountability) ผู้มีอำนาจต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำของตน
5. การตอบสนอง (Responsiveness) หน่วยงานรัฐต้องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างเหมาะสมและรวดเร็ว
6. การเห็นพ้องเป็นเอกภาพ (Consensus Oriented) การหาจุดร่วมในประเด็นที่มีความเห็นต่าง
7. ความเสมอภาคและการมีส่วนร่วม (Equity and Inclusiveness) เปิดโอกาสให้ทุกคนโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางเข้าถึงสิทธิ
8. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเพื่อผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

การประยุกต์ในบริบทนโยบายสาธารณะ แนวคิดธรรมาภิบาลถูกนำมาใช้เป็นกรอบการประเมินคุณภาพของนโยบายสาธารณะ ว่ามีความเป็นธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพหรือไม่ การประยุกต์หลักธรรมาภิบาลในการบริหารนโยบายสาธารณะจะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจจากประชาชน ลดปัญหาคอร์รัปชัน และช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่มีความชอบธรรม ตัวอย่างเช่น การบริหารงบประมาณภาครัฐ หากยึดหลักธรรมาภิบาลจะต้องเปิดเผยข้อมูลงบประมาณต่อสาธารณะ (โปร่งใส) มีการติดตามตรวจสอบ (ความรับผิดชอบ) และจัดสรรให้เกิดประโยชน์อย่างทั่วถึง (เสมอภาค)

บริบทในประเทศไทย แนวคิดธรรมาภิบาลได้รับการบรรจุในหลายนโยบาย ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนปฏิรูปประเทศ และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังพบปัญหา เช่น การขาดความโปร่งใสในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และการตอบสนองที่ล่าช้าของหน่วยงานรัฐ การส่งเสริมธรรมาภิบาลอย่างแท้จริงจึงต้องอาศัยการปรับโครงสร้างการบริหาร และการสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อทุกระดับของภาครัฐ

สรุป แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance Theory) เป็นแนวคิดร่วมสมัยที่มุ่งเน้นให้การบริหารภาครัฐมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความรับผิดชอบ และดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย การพัฒนาที่ยั่งยืน และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาลมี 8 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การตอบสนอง การเห็นพ้องเป็นเอกภาพ ความเสมอภาค และประสิทธิภาพในการบริหาร เมื่อประยุกต์ใช้กับการบริหารนโยบายสาธารณะ แนวคิดนี้ช่วยให้การกำหนดและดำเนินนโยบายมีความชอบธรรม ได้รับการยอมรับจากประชาชน และสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่ยังต้องการการพัฒนากลไกการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม

4. แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ (Public Policy)

นโยบายสาธารณะ (Public Policy) เป็นแนวคิดพื้นฐานและศูนย์กลางในศาสตร์ด้านรัฐศาสตร์และการบริหารรัฐกิจ ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทและภารกิจของรัฐในการตอบสนองต่อปัญหา ความต้องการ หรือเป้าหมายของสังคมโดยรวม โดยนโยบายสาธารณะไม่จำกัดเฉพาะการดำเนินการเชิงบวก (Positive Action) เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นผลลัพธ์ของการตัดสินใจของรัฐบาลหรือองค์กรของรัฐด้วย หนึ่งในคำนิยามที่ได้รับการอ้างถึงอย่างกว้างขวางคือของ (Dye, 2013) ซึ่งระบุว่า “นโยบาย

สาธารณะคือสิ่งที่รัฐบาลเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ” แนวคิดนี้เปิดพื้นที่ให้เข้าใจว่านโยบายสาธารณะไม่ได้มีลักษณะจำกัดอยู่เพียงเอกสารหรือกฎหมายเท่านั้น หากแต่หมายถึงกระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อประชาชนหรือส่วนรวมในวงกว้าง เช่น การออกพระราชบัญญัติ การให้บริการสาธารณสุข หรือแม้แต่การไม่เข้าไปแทรกแซงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตั้งใจ ก็ถือเป็นนโยบายได้เช่นกัน เพราะมีผลต่อทิศทางของสังคมโดยรวม

ต่อมา James E. Anderson (2014) ได้ขยายความนิยามของนโยบายสาธารณะว่า “นโยบายสาธารณะคือแนวทางปฏิบัติหรือรูปแบบการกระทำของหน่วยงานรัฐ ที่กำหนดขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาหรือข้อเรียกร้องของประชาชน” (Anderson, 2014) คำอธิบายของ Anderson ช่วยตอกย้ำว่านโยบายสาธารณะมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองต่อปัญหาในโลกความจริง โดยมีกลไกเชิงสถาบันเข้ามารองรับ เช่น ระบบราชการ หน่วยงานรัฐ หรือคณะกรรมการนโยบายเฉพาะทาง ซึ่งต้องดำเนินการตามกรอบของกฎหมายงบประมาณ และอำนาจหน้าที่ แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับ ทฤษฎีวัฏจักรนโยบาย (Policy Cycle Theory) ซึ่งอธิบายนโยบายในฐานะ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” โดยมีกระบวนการที่ต่อเนื่องตั้งแต่ การระบุปัญหา (Problem Identification) การกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) การตัดสินใจ (Policy Adoption) การนำไปปฏิบัติ (Policy Implementation) การประเมินผล (Policy Evaluation) การเข้าใจนโยบายในฐานะกระบวนการแบบนี้ช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของนโยบายได้อย่างมีระบบ และสามารถเสนอแนวทางพัฒนาได้ตรงจุดมากขึ้น

ในบริบทของประเทศไทย นโยบายสาธารณะยังมีลักษณะพิเศษที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการบริหารแบบรวมศูนย์ และการกระจุกตัวของอำนาจในฝ่ายบริหารระดับสูง เช่น คณะรัฐมนตรีและกระทรวงหลัก ทำให้การกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหาและการออกแบบนโยบายมักมาจากบนลงล่าง (Top-Down) มากกว่าการมีส่วนร่วมจากประชาชนระดับล่าง (Bottom-Up) ส่งผลให้หลายครั้งนโยบายอาจไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ หรือขาดความยั่งยืนในทางปฏิบัติ ดังนั้น การทำความเข้าใจนโยบายสาธารณะในมิติทั้งแนวคิด ทฤษฎี และบริบท จึงเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบและวิเคราะห์นโยบายที่ตอบสนองต่อสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง

สรุป นโยบายสาธารณะไม่ใช่เพียงคำสั่งจากรัฐ แต่เป็น “กระบวนการตัดสินใจเชิงระบบ” ที่เชื่อมโยงระหว่างปัญหาสาธารณะ ความต้องการของประชาชน และเป้าหมายการพัฒนาประเทศ การเข้าใจแนวคิดเบื้องต้นนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์วางแผน และพัฒนานโยบายให้มีคุณภาพและเป็นธรรม

สภาพปัญหาในการบริหารนโยบายสาธารณะของไทย

การบริหารนโยบายสาธารณะในประเทศไทยยังเผชิญกับปัญหาในหลายมิติ ทั้งด้านโครงสร้าง องค์กร บุคลากร และกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพของนโยบายสาธารณะต่ำกว่าที่ควรจะเป็น โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. **การรวมศูนย์อำนาจและการขาดการมีส่วนร่วม** โครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินของไทยยังคงเป็นแบบรวมศูนย์ (Centralized) ส่งผลให้การกำหนดนโยบายส่วนใหญ่เกิดจากส่วนกลางโดยขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนหรือท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทำให้หลายนโยบายไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และขาดความยืดหยุ่นในการปรับใช้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2561)

2. **ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและผลกระทบจากการเมือง** นโยบายสาธารณะของไทยมักเปลี่ยนแปลงตามรัฐบาลที่ขึ้นมาสืบทอด ส่งผลให้หลายโครงการขาดความต่อเนื่อง หรือถูกยกเลิกกลางคัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในระยะยาว (World Bank, 2020)

3. **ขาดข้อมูลและการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based policy)** กระบวนการวางนโยบายมักอาศัยความเห็นส่วนบุคคลหรือแรงกดดันทางการเมือง มากกว่าการใช้ข้อมูลวิจัยหรือสถิติที่เชื่อถือได้ ส่งผลให้นโยบายที่ออกมาไม่ตอบโจทย์ปัญหาเชิงลึกหรือขาดประสิทธิผล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

4. **ปัญหาคอรัปชันและความไม่โปร่งใส** การบริหารนโยบายในระดับต่าง ๆ มักเผชิญกับปัญหาคอรัปชัน โดยเฉพาะในการจัดซื้อจัดจ้าง โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการใช้งบประมาณ ทำให้ทรัพยากรรัฐไม่ถูกใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.), 2565)

5. **การขาดการประเมินผลอย่างเป็นระบบ** หลายนโยบายถูกออกแบบโดยไม่มีระบบประเมินผลที่ชัดเจน หรือไม่มีการติดตามผลระยะยาว ส่งผลให้ไม่สามารถสะท้อนผลกระทบจริงของนโยบาย และไม่สามารถใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงได้ (OECD, 2018)

สรุป แม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนากระบวนการกำหนดนโยบายอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา แต่ปัญหาด้านโครงสร้าง การเมือง ความโปร่งใส และการขาดฐานข้อมูล ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบริหารนโยบายที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การปฏิรูปเชิงระบบและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจึงเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพของนโยบายสาธารณะไทยในอนาคต

แนวการประยุกต์ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทากับการบริหารนโยบายสาธารณะไทย

หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารนโยบายสาธารณะของไทยได้ ดังนี้

1. แนวคิดสมดุลระหว่างประโยชน์เฉพาะกลุ่มและประโยชน์ส่วนรวม
มัชฌิมาปฏิปทาเสนอแนวความคิดการตัดสินใจอย่างมีปัญญาและพิจารณาทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในระดับการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ เช่น การจัดสรรงบประมาณ หรือการกำหนดนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การใช้หลักทางสายกลางจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ไม่เอนเอียงไปยังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวม

2. การใช้ปัญญาในการกำหนดนโยบาย (สัมมาทิฐิ + สัมมาสังกัปปะ)
กระบวนการนโยบายควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลจริงและหลักเหตุผล ไม่ใช่การตัดสินใจจากความรู้สึกส่วนตัวหรือแรงกดดันทางการเมือง หลักสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ จากอริยมรรคมีองค์ 8 สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์นโยบายให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ลดอคติ และคำนึงถึงเจตนารมณ์เพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

3. การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และโปร่งใส (สัมมาวาจา) การบริหารนโยบายสาธารณะจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่โปร่งใส สร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นจากประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสัมมาวาจา คือ การใช้คำพูดที่จริง ไม่หลอกลวง ไม่กล่าวร้าย และไม่ยั่วยุ นโยบายที่ดีควรถูกสื่อสารอย่างมีจริยธรรม โดยเฉพาะในยุคที่ข้อมูลผิด ๆ แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว

4. การดำเนินการที่ไม่เบียดเบียนและยั่งยืน (สัมมากัมมันตะ + สัมมาอาชีวะ)
นโยบายควรออกแบบให้ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสิ่งแวดล้อม เช่น นโยบายพัฒนาเมืองหรือนโยบายอุตสาหกรรมควรคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความเป็นอยู่ของชุมชน

5. การบริหารที่ไม่สุดโต่ง ไม่เร่งเกินไป ไม่ล่าช้าเกินไป (สัมมาวายามะ) หลักสัมมาวายามะ หรือความเพียรอย่างถูกต้อง สะท้อนว่าการดำเนินนโยบายควรทำอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ และเหมาะสมกับสถานการณ์ ไม่ควรรีบเร่งเพียงเพื่อแสดงผลงาน และไม่ควรปล่อยให้ล่าช้าจนประชาชนไม่ได้รับประโยชน์

6. การประเมินผลด้วยสติและไม่ยึดติด (สัมมาสติ + สัมมาสมาธิ) ในการประเมินผลนโยบาย ควรใช้หลักสัมมาสติ คือการระลึกรู้เท่าทันผลกระทบทั้งทางตรงและ

ทางอ้อมของนโยบาย รวมถึงสัมมาสมาธิ ที่เน้นการตั้งจิตมั่น ไม่วอกแวกตามอคติหรือ กระแสสังคม เพื่อให้เกิดการประเมินอย่างเป็นธรรม และสามารถพัฒนานโยบายให้ดียิ่งขึ้น

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้จริง นโยบายเศรษฐกิจพอเพียง ถือเป็นรูปธรรมของการ ประยุกต์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในการพัฒนาประเทศ โดยยึด “พอประมาณ – มีเหตุผล – มี ภูมิคุ้มกัน” ซึ่งตรงกับแนวทางสายกลาง นโยบายด้านสาธารณสุข คำนึงถึงทั้งสิทธิในการ รักษาและความยั่งยืนของระบบงบประมาณ เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค หาก บริหารโดยหลักมัชฌิมาปฏิปทา จะสามารถสร้างสมดุลระหว่างคุณภาพบริการกับภาระของ รัฐ

สรุป การประยุกต์ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาในการบริหารนโยบายสาธารณะไทย จะ ช่วยสร้างการบริหารที่สมดุล ยั่งยืน และเป็นธรรม โดยการใช้ปัญญาในการตัดสินใจ การ สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การดำเนินการที่ไม่เบียดเบียน และการประเมินผลอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่แท้จริงและการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้

มัชฌิมาปฏิปทาเป็นหลักคิดเชิงจริยธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในทางการบริหารได้ จริง การศึกษาแสดงให้เห็นว่าหลักมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในการดำเนินชีวิตส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาปรับใช้ในระดับ โครงสร้างของรัฐ โดยเฉพาะในการออกแบบและบริหารนโยบายสาธารณะให้เกิดความ สมดุล ไม่เอนเอียงไปยังผลประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นเครื่องมือ วิเคราะห์เชิงระบบที่สัมพันธ์กับกระบวนการนโยบาย แต่ละองค์ของอริยมรรค เช่น สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) เป็นต้น สามารถเทียบเคียงกับขั้นตอนของกระบวนการนโยบาย ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหา การ สื่อสารนโยบาย และการดำเนินการเชิงประสิทธิภาพ

การบริหารนโยบายไทยยังขาดความสมดุลและความยั่งยืน ซึ่งมัชฌิมาปฏิปทา สามารถช่วยเสริมได้ นโยบายหลายฉบับในประเทศไทยมักถูกขับเคลื่อนจากบนลงล่าง ขาด การรับฟังทุกภาคส่วน และมุ่งผลลัพธ์ระยะสั้น การนำหลักมัชฌิมาปฏิปทามาใช้ จะช่วยให้ การกำหนดนโยบายมีความรอบด้าน รอบคอบ และสอดคล้องกับความต้องการของ ประชาชนมากขึ้น

สรุป หลักมัชฌิมาปฏิปทาไม่ใช่แค่หลักธรรมทางศาสนา แต่เป็นภูมิปัญญาที่ สามารถนำมาใช้ในการบริหารประเทศให้เกิดความสมดุล ความเป็นธรรม และความยั่งยืน

เมื่อเราเลือกทางสายกลาง เราไม่ได้เป็นคนที่ไม่มีความมุ่งมั่น แต่เราเป็นคนที่มีความพอที่จะเห็นภาพรวม คำนึงถึงทุกฝ่าย และตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มต้นได้จากตัวเราเอง จากครอบครัว จากชุมชน และขยายไปสู่ระดับประเทศ เมื่อทุกคนเข้าใจและปฏิบัติตามหลักนี้ ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมที่สมดุล เข้มแข็ง และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับโลก หลักมีสมาธิปฏิบัติจริงไม่ใช่แค่เรื่องของอดีต แต่เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการสร้างอนาคตที่ดีกว่าของประเทศไทย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์

สรุป

การบริหารนโยบายสาธารณะในบริบทของประเทศไทยยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในด้านความไม่สมดุลของอำนาจ ความขาดต่อเนื่องของนโยบาย การมีส่วนร่วมที่จำกัด และปัญหาด้านธรรมาภิบาล การแสวงหาแนวทางใหม่ในการออกแบบและบริหารนโยบายที่ตอบสนองต่อความเป็นธรรมและความยั่งยืน จึงเป็นโจทย์สำคัญของการพัฒนาระบบรัฐร่วมสมัย จากการศึกษาพบว่า หลักมีสมาธิปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารนโยบายสาธารณะได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นการดำเนินการอย่าง “ไม่สุดโต่ง” การใช้ปัญญาในการตัดสินใจ และการรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์เฉพาะกลุ่มกับประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้ องค์ธรรมในอริยมรรคมีองค์ 8 ยังสามารถเชื่อมโยงกับขั้นตอนของกระบวนการนโยบายในเชิงระบบ

เช่น การวิเคราะห์ปัญหา การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการประเมินผลอย่างมีสติ การประยุกต์ใช้หลักภูมิปัญญาปฏิปทานอกจากจะช่วยพัฒนาคุณภาพของนโยบายในเชิงเทคนิคแล้ว ยังช่วยเสริมคุณค่าทางจริยธรรมให้กับกระบวนการนโยบาย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย การหลอมรวมแนวคิดพุทธธรรมกับแนวคิดบริหารสมัยใหม่จึงเป็นแนวทางที่สามารถนำไปสู่การปฏิรูประบบนโยบายสาธารณะที่ยั่งยืน เป็นธรรม และมีมนุษยธรรมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2561). *รายงานดัชนีธรรมาภิบาลท้องถิ่น พ.ศ. 2561*. สืบค้น 1 มีนาคม 2568, จาก <http://www.kpi.ac.th>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานการพัฒนาประเทศไทย ฉบับพิเศษ*. สืบค้น 1 มีนาคม 2568, จาก <https://www.nesdc.go.th>
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.). (2565). *รายงานสถานการณ์คอร์รัปชันในประเทศไทย ปี 2565*. สืบค้น 1 มีนาคม 2568, จาก <https://www.nacc.go.th>
- Anderson, J. E. (2014). *Public Policymaking* (8th ed.). Boston: Cengage Learning.
- OECD. (2018). *Regulatory Policy in Thailand: Improving the Performance of the Public Sector*. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy-in-thailand-2018>
- Dye, T. R. (2013). *Understanding Public Policy* (14th ed.). London: Pearson Education.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman Publishing.
- Howlett, M. & Ramesh, M. (2003). *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021)*. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.nesdc.go.th>
- UNESCAP. (2009). *What is Good Governance? United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.unescap.org/resources/what-good-governance>
- World Bank. (2020). *Thailand Economic Monitor: Restoring Incomes, Recovering Jobs*. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.worldbank.org/en/country/thailand>
- World Bank. (2023). *Thailand Economic Monitor: Navigating Global Uncertainty*. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.worldbank.org/en/country/thailand/publication/thailand-economic-monitor>
- Sufficiency Economy Philosophy. (2007). *Thailand's Sufficiency Economy Approach*. Ministry of Foreign Affairs, Thailand. Retrieved March 1, 2025, from <https://thaiembdc.org/royal-sufficiency-economy/>